

Загальна (генеральна) довіреність уповноважує представника на здійснення правочинів та інших юридичних дій різного характеру.

Спеціальна довіреність надає повноваження на здійснення юридичних дій або правочинів певного типу. Якщо особа, яку представляють, уповноважує на здійснення якого-небудь одного правочину або юридичної дії, то спеціальна довіреність у цьому випадку буде називатися разовою довіреністю. Така довіреність може видаватися, наприклад, юристам для захисту інтересів організацій у суді тощо.

Довіреність призначається для третіх осіб, які з її тексту узнають, якими повноваженнями наділений представник. Для самого повіреного довіреність ніяких самостійних прав на майно, яке отримане для здійснення угоди, не породжує.

Основні правила видачі довіреності викладені у Законі України «Про нотаріат».

Юридична сила довіреності не залежить від отримання згоди на її видачу з боку представника, оскільки повноваження виникає незалежно від згоди останнього. Інша річ, що здійснення цього повноваження залежить від представника, бо він сам вирішує, чи використати довіреність для здійснення діяльності на користь іншої особи (довірителя), чи відмовитися від неї.

Форма довіреності повинна відповідати формі, в якій відповідно до закону має вчинятися правочин (ч. 1 ст. 245 ЦК України). Але, у кожному разі, довіреність має письмову форму (простою письмовою або письмовою нотаріальною). Нотаріальне посвідчення довіреності потрібне, зокрема, на здійснення правочинів, нотаріальна форма для яких обов'язкова (наприклад, правочини купівлі або продажу жилих будинків)¹⁵².

Нотаріальна форма довіреності вимагається в наступних випадках:

– якщо правочин, що має вчинити повірений, вимагає нотаріальної форми. При цьому якщо повірений уповноважений на вчинення кількох правочинів, з яких тільки один має бути посвідчений нотаріально, довіреність також має бути вчинена у нотаріальній формі;

– якщо довіреність видана в порядку передоручення (ч. 2 ст. 245 ЦК України), крім випадків посвідчення довіреності на одержання заробітної плати, стипендії, пенсії, аліментів, інших платежів та поштової

¹⁵² Харитонов Е. О., Старцев А. В., Харитонova Е. И. Гражданское право Украины. Х.: Одиссей, 2007. 920 с.

кореспонденції (поштових переказів, посилок тощо), коли довіреність може бути посвідчена посадовою особою організації, в якій довіритель працює, навчається, перебуває на стаціонарному лікуванні, або за місцем його проживання.

Частина 3 ст. 245 ЦК України передбачає спеціальні випадки, коли довіреність, посвідчена спеціально уповноваженими на це органами, прирівнюється до нотаріально засвідчених.

Довіреності, які видаються юридичними особами, крім тих, що видаються в порядку передоручення (ч. 2 ст. 245 ЦК України), не потребують нотаріальної форми. Довіреність від імені юридичної особи видається за підписом її керівника і завіряється печаткою цієї організації (ст. 246 ЦК України).

В умовах воєнного часу робота нотаріусів зазнала змін та уточнень, які були необхідні аби забезпечити захист прав та інтересів учасників цивільних відносин. Зокрема, спочатку був закритий доступ до державних реєстрів; з часом частина реєстрів стала доступною нотаріусам для здійснення їх повноважень, однак діяльність нотаріусів, робоче місце яких знаходиться в межах території, де припинено доступ користувачів до єдиних та державних реєстрів в умовах воєнного стану, забороняється.

Разом з тим, в умовах воєнного стану не завжди є можливість звернутися до нотаріуса, а тому законодавець окреслив коло осіб, які можуть замінити нотаріуса та вчиняти певні нотаріальні дії. Так, в умовах воєнного стану довіреності (крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, управління і розпорядження цінними паперами, корпоративними правами) та заповіти військовослужбовців, а також працівників правоохоронних (спеціальних) органів, органів цивільного захисту, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки та оборони, можуть посвідчуватися командиром (начальником) цих формувань (органів) або іншою уповноваженою таким командиром (начальником) особою. Такі заповіти і довіреності надсилаються через Генеральний штаб Збройних Сил, Міністерство оборони, відповідний правоохоронний (спеціальний) або інший орган до Міністерства юстиції або його територіального органу для забезпечення їх реєстрації нотаріусами в Єдиному реєстрі довіреностей, Спадковому реєстрі. Протягом п'яти днів дані документи передаються Міністерству юстиції або його територіальному органу, які, в свою чергу, передають

їх нотаріусу для подальшої реєстрації у Єдиному реєстрі довіреностей або Спадковому реєстрі. Крім того, у сільських населених пунктах нотаріальні дії, передбачені ст. 37 Закону України «Про нотаріат», вчиняються уповноваженими на це посадовими особами органів місцевого самоврядування, а відповідно до ст. 40 Закону України «Про нотаріат» посвідчення заповітів і довіреностей, прирівняних до нотаріальних здійснюють головні лікарі, їх заступники з медичної частини, чергові лікарі лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, а також начальники госпіталів, директори або головні лікарі будинків для осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, капітани морських, річкових суден, що ходять під прапором України, начальники установ виконання покарань¹⁵³.

Строк дії довіреності, який встановлюється у ній, за загальним правилом, не може перевищувати трьох років. Якщо термін дії у довіреності не вказаний, вона зберігає силу аж до її припинення (ст. 247, 248 ЦК України).

Проте існує спеціальне обмеження строку дії довіреності, виданої в порядку передоручення: вона не може діяти довше, ніж основна довіреність, на підставі якої видана довіреність про передоручення.

Для того, щоб відлік терміну дії довіреності був можливим, у кожній довіреності обов'язково має бути вказана дата її видачі. Недотримання цієї вимоги закону спричиняє за собою недійсність довіреності, як документу, що підтверджує повноваження представника. Тобто, вона не має правового значення ні для сторін відносин добровільного представництва, ні для третьої особи.

Припинення представництва за довіреністю

Підстави припинення довіреності визначені ч. 1 ст. 248 ЦК України. Серед таких фактів закон називає:

– вплив строку дії довіреності. Довіреність у переважній більшості випадків носить строковий характер і в такому випадку автоматично втрачає свою чинність зі спливом термін її дії. Можливість продовження терміну дії довіреності законом не заборонена і має бути визначена безпосередньо у довіреності;

¹⁵³ Довіреності та заповіти – особливості їх посвідчення в умовах воєнного стану.
URL: <http://kolomak-rada.gov.ua/2022/07/11/dovirenosti-ta-zapovity-osoblyvosti-yih-posvidchennya-v-umovah-voyennogo-stanu/>

– скасування довіреності особою, яка її видала;
– відмова представника від вчинення дій, окреслених довіреністю. Оскільки довіреність засновується на особисто-довірчих відносинах між довірцем і повіреним, вона припиняється як внаслідок скасування її довірцем, так і внаслідок відмови представника від виконання своїх повноважень. Скасувавши довіреність, особа, яку представляють, зобов'язана негайно повідомити про це представника, а також відомих їй третіх осіб, для представництва перед якими була видана довіреність (ч. 2 ст. 249 ЦК України). Скасування довіреності і відмова від вчинення дій повіреним є односторонніми правочинами і можуть бути здійснені суб'єктами в будь-який час на власний розсуд. Водночас, у передбачених законом випадках зазначені дії можуть потягти появу у суб'єктів обов'язків щодо відшкодування збитків, інших витрат довірителю або повіреному, а при оплатному і характері представницьких відносин – також появу у довірителя обов'язку сплатити повіреному винагороду (ст. 1009 ЦК України);

- припинення юридичної особи, яка видала довіреність;
- припинення юридичної особи, якій видана довіреність.

Зокрема, ч. 2 ст. 104 ЦК України передбачено, що юридична особа є такою, що припинилася, з дня внесення до Єдиного державного реєстру запису про її припинення. Довіреність припиняється незалежно від форми припинення юридичної особи (ліквідації, реорганізації). Водночас слід звернути увагу на те, що положення закону про договір доручення, на якому може ґрунтуватися довіреність, свідчать про те, що при припиненні юридичної особи-комерційного представника довіритель має право відмовитися від договору (ч. 3 ст. 1008 ЦК України). Про автоматичне припинення договору доручення у зв'язку з припиненням юридичної особи у даній нормі, на відміну від загального правила, що впливає зі змісту ч. 2 ст. 1010 ЦК України, не йдеться. Отже, у разі реорганізації юридичної особи-повіреного і переходу її прав та обов'язків до нової комерційної юридичної особи договір доручення продовжує бути чинним і припиняється лише у разі відмови довірителя. Оскільки договір доручення в цьому разі продовжує свою дію, повноваження представника є дійсними за правонаступництвом, проте, для належного представництва перед третіми особами сторонам необхідно оформити нову довіреність із зазначенням відомостей про нового представника. Іншими словами, у випадку продовження дії договору доручення права та обов'язки між його сторонами залишаються не-

змінними, в той час як довіреність, виконуючи функцію підтвердження повноважень представника перед третіми особами, припиняється і, відтак, підлягає переоформленню;

– смерть особи, яка видала довіреність, оголошення її померлою, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, обмеження її цивільної дієздатності;

– смерть особи, якій видана довіреність, оголошення її померлою, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, обмеження її цивільної дієздатності¹⁵⁴.

Винятком, що стосується випадку смерті довірителя, може бути ситуація, коли представник зберігає свої повноваження для здійснення дій, що є невідкладними або дій, невиконання яких може призвести для виникнення збитків.

Довіреність як односторонній правочин, дія якого залежить від укладача, може бути в будь-який час скасована довірителем. Виняток стосується безвідкличної довіреності, в якій довіритель вказує про своє зобов'язання утриматися від здійснення права на скасування довіреності (ч. 1 ст. 249 ЦК України). Законом може бути встановлено право особи видавати безвідкличні довіреності на певний час. Безвідклична довіреність з корпоративних прав видається відповідно до закону, що регулює діяльність відповідних господарських товариств.

Оскільки передоручення засновується на спершу виданій довіреності, то з припиненням дії останньої втрачає силу і передоручення.

Припинення дії довіреності тягне припинення повноважень представника. У зв'язку з цим у особи, яку представляють, і його правонаступників виникає низка обов'язків. Особа, що видала довіреність і згодом скасувала її, зобов'язана сповістити про скасування особу, якій довіреність видана, а також відомих йому третіх осіб, для представництва перед якими була дана довіреність. Подібні дії повинні здійснити правонаступники (спадкоємці фізичної особи, яка померла, і правонаступники реорганізованої юридичної особи) у випадку: 1) припинення довіреності внаслідок припинення юридичної особи, від імені якої видана довіреність; 2) смерті фізичної особи, яка видала довіреність, визнання її недієздатною, обмежено дієздатною або безвісно відсутньою. Разом із тим, скасування довіреності має юридичне значення для

¹⁵⁴ Рябоконт С. Загальна характеристика видів представництва за цивільним законодавством України. Нотаріат для вас. 2009. № 10. С. 33.

представника і третіх осіб лише в тому випадку, якщо вони були сповіщені про це.

Права і обов'язки по відношенню до третьої особи, що виникли внаслідок дій представника або його заступника до того, як вони дізналися або повинні були дізнатися про припинення довіреності, зберігають силу для особи, що видала довіреність і його правонаступників. Дане правило не застосовується, якщо третя особа виявилася несумлінною, знала або повинна була знати до здійснення або в момент здійснення угоди з представником, що дія довіреності припинилася.

Правовідносини представництва можуть бути припинені внаслідок відмови представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю. Проте представник не може відмовитися від вчинення дій, які були визначені довіреністю, якщо ці дії були невідкладними або такими, що спрямовані на запобігання завданню збитків особі, яку він представляє, чи іншим особам (ч. 3 ст. 250 ЦК України).

Відмова від вчинення дій, які були передбачені у довіреності має юридичне значення для того, кого представляють і третіх осіб лише в тому випадку, якщо вони були сповіщені про це. Тому представник зобов'язаний негайно повідомити особу, яку він представляє, про відмову від вчинення дій, які були визначені довіреністю.

Частина 4 ст. 250 ЦК України передбачає санкції за порушення вимог, про дотримання порядку відмови представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю. Зокрема, представник відповідає перед особою, яка видала довіреність, за завдані їй збитки у разі недодержання ним вимоги про негайно.

Нотаріальна палата зазначає, що посвідчені нотаріусами довіреності (у тому числі в порядку передоручення), а також припинення їх дії підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиному реєстрі довіреностей. В умовах же воєнного стану, за відсутності доступу до Єдиного реєстру довіреностей, нотаріальне посвідчення здійснюється без використання Реєстру, але з подальшим внесенням до нього відповідних відомостей протягом 5 робочих днів з дня відновлення доступу. Задля встановлення єдиної нотаріальної практики Нотаріальна палата зверталася до Мін'юсту з проханням роз'яснити нюанси реєстрації довіреностей в умовах воєнного стану¹⁵⁵.

¹⁵⁵ Гришанова Н. Реєстрація довіреностей в умовах воєнного стану: роз'яснення Мін'юсту. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/212014_restratsyadovrenostey-v-umovakh-vonnogo-stanu-rozhasnennya-mnyustu#:~:

Великого значення під час введення воєнного стану та масового вивезення дітей за кордон набуло оперативне отримання довіреності, яка б давала можливість вивезти дитину, що фактично свідчить про представлення особою, яка отримала дану довіреність, інтересів даної дитини. Для спрощення процедури вивезення дій за кордон під час повномасштабного вторгнення агресора на територію України законодавець передбачив, що в умовах воєнного стану дитина може перетинати кордон у супроводі одного з батьків без нотаріальної згоди другого, діда чи баби, повнолітніх сестри чи брата, вітчима/мачухи при наявності документа, який підтверджує родинні зв'язки. Отже, довіреність необхідна лише за умови, якщо дитина виїздить з кимось іншим (не з наведеного) переліку. Така довіреність (письмова згода) має бути надана від когось одного з батьків та має бути засвідчена в органах опіки і піклування або нотаріально.

Самостійний виїзд дитини за кордон (без супроводу і письмової згоди батьків) наш законодавець дозволяє з 16 років. Однак, враховуючи різні вимоги з даного приводу в різних країнах, наслідком такого виїзду можуть стати деякі обмеження дитини до приїзду законних представників (батько, мати або інша людина, яка уповноважена ними нотаріально).

Також є практика вивезення дітей за кордон групами (в дитячі табори тощо), які хоч і виїзять з вихователями, однак в переліку документів, які подаються для організації такого виїзду, обов'язково має бути заява батьків на виїзд дитини за кордон, завірена службою у справах дітей (може здійснюватися без нотаріально посвідченої згоди другого з батьків); погодження службою у справах дітей згоди законних представників кожної дитини на її виїзд за кордон на оздоровлення та відпочинок відповідно до переліку категорій дітей, визначених Правилами перетинання державного кордону громадянами України.

Отже, інститут представництва в умовах воєнного стану має важливе значення та стоїть на сторожі захисту прав та інтересів осіб, які цього потребують.

text=%D0%92%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85%20%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%83%2C%20%D0%B7%D0%B0,%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%B2%20%D0%B7%20%D0%B4%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D1%83.

Зміст

ПЕРЕДМОВА.....	4
Розділ 1. ВІЙНА: КОНФЛІКТ ТА СОЛІДАРНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ.....	9
Розділ 2. ВІДВЕРНЕННЯ ЗАГРОЗИ (ШКОДИ) В УМОВАХ ВІЙНИ.....	39
Розділ 3. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ВНАСЛІДОК ВЧИНЕННЯ ДІЙ В МАЙНОВИХ ІНТЕРЕСАХ ІНШОЇ ОСОБИ БЕЗ ЇЇ ДОРУЧЕННЯ.....	65
Розділ 4. ПРЕДСТАВНИЦТВО.....	90
Розділ 5. ПІКЛУВАННЯ ПРО ІНТЕРЕСИ ДІТЕЙ ТА ЗАХИСТ ТАКИХ ІНТЕРЕСІВ.....	118
Розділ 6. МЕДІАЦІЯ.....	147

Наукове видання

**ДІЯЛЬНІСТЬ В ІНТЕРЕСАХ ІНШОЇ ОСОБИ
В УМОВАХ ВІЙНИ:
ЦИВІЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ**

Колективна монографія

*За ред. проф. Євгена Олеговича Харитонова,
проф. Ірини Віталіївни Давидової*

Підписано до друку 05.09.2022.
Формат 60x84/16. Ум-друк. арк. 24,36.
Наклад 100 прим. Зам. № 2209–01.

Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com